

ÎNTREBĂRI & RĂSPUNSURI

DEMOCRAȚIA ȘI DREPTURILE OMULUI

1. Ce este democrația?

Democrația reprezintă o formă de organizare și de conducere a societății, bazată pe principiul exercitării puterii de către popor. Etimologic, cuvântul „democrație” provine de la cuvintele grecești „demos”, ceea ce înseamnă popor, și „kratos”, ceea ce înseamnă putere.

Constituția Republicii Moldova definește democrația printre valorile supreme ale statului. Aceasta proclamă că suveranitatea națională aparține poporului, care o exercită în mod direct și prin intermediul organelor sale reprezentative.

2. Ce este democrația în sens politic?

În sens politic, democrația reprezintă regimul politic fundamentat pe principiul suveranității naționale, ceea ce înseamnă că poporul guvernează statul prin intermediul reprezentanților săi aleși. Esența democrației constă în faptul că puterea supremă aparține poporului acestui stat, care este reprezentată prin aleșii săi.

Democrația în Republica Moldova se exercită în condițiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura și cu totalitarismul.

3. Care sunt principiile unei guvernări democratice?

Principiile unei guvernări democratice reprezintă elementele sau ideile esențiale pentru a considera o guvernare democratică sau nu. Printre principiile de bază ale unei guvernări democratice pot fi identificate următoarele:

- participarea populației la guvernarea țării;
- egalitatea;
- alegeri periodice, libere și corecte;
- toleranța;
- drepturile omului;
- pluralismul politic;
- transparența;
- responsabilitatea;

- supremația legii;
- separarea puterilor în stat etc.

4. Ce înseamnă participarea populației la guvernare?

Participarea populației la guvernarea țării este esențială într-o democrație, participarea rolul principal al cetățeanului într-o democrație. Această participare se manifestă sub diferite forme, spre exemplu:

- participarea la alegeri și la referendum;
- informarea;
- discutarea problemelor de interes public sau local; aderarea la partide politice; candidarea la alegeri;
- activitatea în societatea civilă, creând sau aderând la organizații de voluntari, organizații neformale sau organizații neguvernamentale;
- plata impozitelor;
- participarea sau organizarea protestelor și a altor acțiuni publice/participarea la procesul decizional prin diverse metode.

5. Ce reprezintă egalitatea?

Egalitatea se referă la faptul că toții oamenii trebuie tratați în mod egal și fără discriminare, indiferent de rasă, naționalitate, culoare, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, opinie, sex, apartenență politică, vârstă, dizabilitate, gen, orientare sexuală, identitate de gen, avere, origine socială sau orice alt criteriu similar. Într-o democrație, oamenii, individual sau în grupuri, își mențin dreptul la cultura, limba și religia proprie.

6. Ce înțelegem prin alegeri periodice, libere și corecte?

Cetățenii delegează puterea de a guverna țara celor aleși prin intermediul alegerilor. Pentru a transmite această putere în mod legitim și corect, alegerile trebuie să aibă loc fără intimidări, corupție sau alte presiuni exercitate asupra cetățenilor. Alegerile periodice îi responsabilizează pe cei aleși să guverneze corect țara și să implementeze cele promise.

7. Ce înțelegem prin pluralism politic?

O democrație presupune existența mai multor forțe social-politice, care participă la guvernare și întrețin relația individ-putere. Pluralismul politic este o garanție a limitării monopolizării puterii de stat, pe care ar putea să o dețină un singur partid politic.

Majoritate parlamentară este considerată fracțiunea sau coaliția fracțiunilor, anunțată prin declarație, care cuprinde mai mult de jumătate din deputații aleși. Opoziție parlamentară se consideră fracțiunea sau fracțiunile care nu fac parte din majoritatea parlamentară și care s-au declarat în opoziție față de aceasta. Iar partidele care nu intră în parlament se numesc partide extraparlamentare.

8. Ce presupune transparența?

Puterea trebuie exercitată în mod transparent, ceea ce presupune consultarea populației în procesul de adoptare a deciziilor de interes public și accesul publicului la informația de interes public. Transparența actului decizional se asigură prin informarea și implicarea publicului în adoptarea deciziilor. Accesul la informația de interes public se asigură prin publicarea informației despre activitatea autorităților publice.

Un rol deosebit de important în asigurarea transparenței în guvernarea unui stat democratic îl are mass-media. Astfel, într-o democrație libertatea de exprimare este asigurată prin intermediul mass-mediei, fiind create condiții de activitate pentru diferite mijloace de informare în masă – presa scrisă și cea electronică, televiziunea, radioul.

9. Ce presupune responsabilitatea?

Reprezentanții aleși și celelalte autorități chemate să implementeze legile statului sunt responsabile față de întreaga societate, inclusiv față de cei care i-au ales. Ei sunt responsabili pentru corectitudinea legilor adoptate, cât și pentru mecanismul și rezultatul implementării acestora.

10. Ce presupune supremația legii?

Într-o democrație nimeni nu este mai presus de lege, care trebuie aplicată în mod egal și corect față de orice persoană. Astfel, orice persoană, indiferent de poziția sa în societate, este obligată să respecte legea. Această obligație se bazează pe legitimitatea normelor juridice adoptate de reprezentanții poporului.

11. Ce presupune separarea puterilor în stat?

Un sistem democratic de guvernare include diverse mecanisme pentru a preveni preluarea și exercitarea abuzivă a puterii de stat de către un grup de persoane. Separarea puterilor în stat este unul din aceste mijloace. Astfel, conform principiului separării puterilor în stat, puterea legislativă (parlamentul), puterea executivă (președintele, guvernul și autoritățile publice subordonate acestuia) și puterea judecătorească (instanțele de judecată) sunt separate, ceea ce asigură o conlucrare între acestea, dar și posibilitatea de a verifica și a limita puterea celorlalte ramuri ale puterii de stat.

12. Care este rolul comunității internaționale?

Experiența celor două războaie mondiale a determinat comunitatea internațională să elaboreze un șir de mecanisme pentru protejarea drepturilor omului. Astfel, au fost create un șir de organizații interguvernamentale cu scopul de a favoriza cooperarea dintre state pentru asigurarea păcii și bunăstării statelor membre. Aceste organizații poartă un caracter politic și modalitatea principală de activitate a lor constă în adoptarea tratatelor semnate de statele membre și asigurarea implementării acestora.

Asigurarea drepturilor omului în statele membre constituie o preocupare majoră a acestor organizații. Astfel, au fost elaborate o serie de tratate internaționale și au fost create organe care pot monitoriza și sancționa statul în cazul în care acesta din urmă nu asigură respectarea tratatelor.

13. Care sunt cele mai importante organizații internaționale la care Republica Moldova este parte?

Cele mai importante organizații internaționale la care Republica Moldova este parte sunt următoarele:

- Organizația Națiunilor Unite – ONU (www.un.org);
- Consiliul Europei – CE (www.coe.int);
- Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa – OSCE (www.osce.org);
- Uniunea Europeană – UE (www.europa.eu).

14. De ce este important ca Republica Moldova să participe la aceste organizații?

Participarea Republicii Moldova la aceste organizații îi oferă posibilități de cooperare în vederea îmbunătățirii sistemului de guvernare și a nivelului de viață din țară. În cazul unor eventuale încălcări grave ale drepturilor omului, comunitatea internațională poate decide de a se implica în vederea protejării populației. În afară de ajutorul direct acordat de aceste organizații, prezența în organizațiile menționate oferă și o asigurare pentru antreprenorii interesați să investească în Republica Moldova.

În toate aceste organizații democrația și drepturile omului sunt priorități, de aceea este în interesul Republicii Moldova de a asigura un regim democratic de guvernare. În cazul în care Republica Moldova încalcă tratatele internaționale la care este parte și acordurile încheiate cu aceste organizații, țara riscă să fie izolată de comunitatea internațională, adică de beneficiile acordate de apartenența la această comunitate.

15. Ce sunt drepturile omului?

Drepturile omului reprezintă garanțiile ce aparțin oricărei ființe umane. Există diferite definiții ale drepturilor omului. Cel mai des, drepturile omului se explică ca fiind principii unanim recunoscute de echitate și justiție sau garanții pe care nimeni nu le poate nega, limita sau refuza fără un proces echitabil în fața unui judecător sau a unei autorități cu putere de a judeca, prerogative garantate la nivel internațional vizavi de stat, care servesc pentru a proteja caracteristicile fundamentale ale ființei umane și demnitatea acesteia în timp de pace și război.

16. Care este diferența dintre drepturi și libertăți?

În legislație și în literatura de specialitate se utilizează termenul „drepturi și libertăți fundamentale ale omului”. Drepturile și libertățile sunt termeni similari în esență.

Drepturile drepturile omului sunt: (1) inalienabile – nu pot fi refuzate sau luate în mod arbitrar de la individ; (2) indivizibile – toate drepturile au o importanță egală și nu pot fi negate unele în favoarea altora; (3) interdependente – toate drepturile sunt legate între ele și nu poate fi garantat unul fără altul, și (4) individuale – majoritatea drepturilor pot fi exercitate individual sau în grup, dar deținătorul dreptului este întotdeauna o persoană individuală.

Libertățile se referă la: libertatea individuală – dreptul care garantează inviolabilitatea persoanei; libertatea de conștiință – dreptul persoanei la opinie proprie; libertatea de gândire și de expresie – dreptul de a exprima opiniile proprii verbal sau în scris.

17. Ce este Constituția?

Constituția este legea supremă a statului, ceea ce înseamnă că orice lege și act normativ adoptate în Republica Moldova trebuie să fie conforme Constituției, adică să nu contrazică prevederile scrise în Constituție. Consacrarea drepturilor omului în Constituție este foarte importantă, deoarece acest lucru asigură un grad mai înalt de protecție a acestora, condiționând orice act adoptat ulterior să fie conform Constituției.

18. Care sunt principalele drepturi garantate de Constituție?

Constituția Republicii Moldova conține un compartiment special dedicat drepturilor omului – Capitolul II „Drepturile și libertățile fundamentale”. Printre principalele drepturi și libertăți, Constituția prevede:

- dreptul la viață și la integritate fizică și psihică;
- libertatea individuală și siguranța persoanei;
- dreptul al apărare;
- dreptul la libera circulație;
- viață intimă, familială și privată;
- inviolabilitatea domiciliului;
- secretul corespondenței;
- libertatea conștiinței;
- libertatea opiniei și a exprimării;
- dreptul la ocrotirea sănătății;
- dreptul la un mediu înconjurător etc.

19. Ce înțelegem prin dreptul la viață?

Dreptul la viață al oricărei persoană este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal când infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.

Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale; pentru a efectua o arestare legală sau a împiedica evadarea unei persoane legal deținute; sau pentru a reprimă, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

20. Ce înțelegem prin interzicerea sclaviei și a muncii forțate?

Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie. Nu se consideră „muncă forțată sau obligatorie” următoarele: a) munca impusă normal unei persoane supuse detenției sau pe durata libertății condiționate; b) serviciul militar; c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității; d) orice muncă sau serviciu care fac parte din obligațiile civile normale.

21. Ce trebuie să știm despre dreptul la libertate și siguranță?

Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale: a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către o instanță; b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau dețineri legale pentru nerespectarea unei hotărâri pronunțate de o instanță, conform legii, ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege; c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității juridice competente, atunci când există motive verosimile de a se bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice alte necesități de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia; d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărârea pentru educația sa sub supravegherea sau despre detenția legală, în vederea aducerii sale în fața autorității competente; etc.

22. Ce implică dreptul la un proces echitabil?

Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolută necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

23. Ce reprezintă prezumția de nevinovăție?

Prezumția de nevinovăție reprezintă o cutumă legală utilizată în majoritatea statelor civilizate, care implică o presupunere că o persoană este considerată ca fiind inocentă până la proba contrarie. Scopul acesteia este acela de a proteja individul împotriva măsurilor abuzive.

24. Care sunt drepturile civile și politice?

Drepturi civile și politice sunt acele drepturi care protejează libertățile inerente ființei umane și asigură participarea acesteia la viața publică, spre exemplu: dreptul la viață; dreptul la libertate și securitate; dreptul la înțelegere pașnică; dreptul la viața privată și de familie; dreptul la căsătorie și de a întemeia o familie; dreptul la onoare și reputație; dreptul la inviolabilitatea domiciliului; dreptul la

cetățenie al copilului; dreptul de a alege și de a fi ales; dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice; libertatea gândirii; libertatea conștiinței; libertatea de exprimare; libertatea sindicală; interzicerea torturii, a tratamentului inuman și degradant; interzicerea sclaviei; dreptul popoarelor la autodeterminare, dreptul minorităților de a avea viață culturală, religie și de a folosi propria limbă etc.

25. Ce înțelegem prin libertatea de gândire, de conștiință și de religie?

Orice persoană are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și de religie. Acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății, a moralei publice, a drepturilor și a libertăților altora.

26. Ce este libertatea de întrunire și de asociere?

Orice persoană are dreptul la libertate de întrunire pașnică și la libertate de asociere, inclusiv a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei ori a drepturilor și a libertăților altora.

27. Ce reprezintă dreptul la un remediu efectiv?

Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți au fost încălcate, are dreptul de a se adresa efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

28. În ce constă dreptul la respectarea vieții private și de familie?

Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

29. Care sunt drepturile sociale, economice și culturale?

Drepturi sociale, economice și culturale sunt acele drepturi care asigură accesul la resurse indispensabile existenței și dezvoltării ființei umane din punct de vedere economic, social și cultural, spre exemplu: dreptul la securitate socială și la asigurări sociale; dreptul la muncă; dreptul la un salariu echitabil; dreptul la securitatea și igiena muncii; dreptul la odihnă și la timp liber;

dreptul la un nivel de trai suficient pentru sine și familia sa, inclusiv de a beneficia de hrană, îmbrăcăminte și locuință suficiente, precum și la o îmbunătățire continuă a condițiilor de existență; dreptul de a fi protejat contra foamei; dreptul la sănătate fizică și mintală; dreptul la educație; libertatea părinților de a alege pentru copiii lor instituțiile de învățământ; dreptul de a participa la viața culturală; dreptul de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale; dreptul autorului de a beneficia de protecția intereselor morale și materiale decurgând din orice producție științifică, literară sau artistică a sa; libertatea cercetării științifice și a activităților creatoare etc.

30. Care sunt principalele îndatoriri ale cetățenilor?

În afară de drepturi, orice ființă umană are și anumite responsabilități sau îndatoriri. Constituția Republicii Moldova conține un compartiment special dedicat îndatoririlor fundamentale ale omului – Capitolul III „Îndatoriri fundamentale”. Aceasta prevede că orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora.

Printre îndatoriri fundamentale ale cetățenilor sunt menționate:

- devotamentul față de țară;
- apărarea patriei;
- plata impozitelor și taxelor stabilite conform legii;
- protecția mediului înconjurător și ocrotirea monumentelor.

31. Ce obligații are statul?

Drepturile omului impun anumite obligații statului, și anume:

- de a respecta drepturile omului, numite și obligații negative, adică statul trebuie să se abțină de la anumite acțiuni, spre exemplu, de a nu supune torturii, de a nu limita dreptul la întruniri, de a nu interzice anumite publicații etc.;
- de a proteja drepturile omului, numite și obligații pozitive, adică statul trebuie să protejeze drepturile unei persoane față de acțiunile terților sau statul trebuie să întreprindă anumite acțiuni în vederea asigurării protejării drepturilor unei persoane sau ale unui grup de persoane, spre exemplu, să apere persoanele care participă la o întrunire publică de atacurile altor persoane, să întreprindă măsuri față de părinții care nu îngrijesc copiii lor etc.;
- de a facilita sau realiza drepturile omului, ceea ce presupune, spre exemplu, facilitarea accesului cetățenilor la resurse pentru satisfacerea unui anumit drept, obligații ce depind într-o mare măsură de resursele financiare disponibile. Spre exemplu, obligații să instituie un sistem de învățământ primar, să instituie mecanisme pentru asigurarea calității de către avocații care acordă asistență juridică garantată de stat, să instituie sisteme de protecție a copiilor rămași fără îngrijire părintească etc.

32. Care sunt limitările la care sunt supuse drepturile omului?

Obligația de a respecta drepturile omului și a se abține de la orice interferență cu aceste drepturi este esențială conceptului drepturilor omului. Însă, acestea totuși nu sunt concepte absolute și anumite drepturi în anumite situații pot fi supuse unor limitări:

- nu pot fi supuse limitărilor un număr restrâns de drepturi, consacrate la nivel internațional și național, cum ar fi: dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman și degradant; de a

nu fi supus sclaviei; de a nu fi pedepsit pentru o acțiune care nu constituia infracțiune la momentul comiterii acesteia;

- unele drepturi, deși absolute prin natura sa, totuși pot fi limitate în cazuri excepționale, spre exemplu, dreptul la viață este garantat și orice acțiune ce atentează la viața unei persoane este pedepsită. Totuși, acest drept poate fi limitat în timp de război, atunci când soldații nu sunt pedepsiți pentru omorurile comise în timpul serviciului militar;
- unele drepturi, cum este dreptul la viața privată și de familie, libertatea de gândire, de conștiință și religie, libertatea de exprimare, libertatea de întrunire și asociere, pot fi limitate de către stat pentru a nu dăuna intereselor altor persoane sau interesului public. Aceste limitări sunt permisibile conform tratatelor internaționale, dar trebuie să fie conform condițiilor prevăzute de acestea. Și anume, orice limitare trebuie să întrunească 3 condiții: (1) să fie prevăzută de lege (sau alt act normativ care este clar și accesibil pentru populație); (2) să servească un interes public (spre exemplu, ordinea publică, securitatea națională, prevenirea infracțiunilor sau protecția drepturilor altor persoane) și (3) să fie necesară într-o societate democratică (limitarea trebuie să fie conformă principiului de proporționalitate, adică metoda utilizată să fie adecvată pentru atingerea scopului urmărit, să fie cât de puțin posibil de ușoară și să fie proporțională interesului protejat).

33. Cum poate fi soluționat un conflict între drepturile diferitor persoane?

Un conflict dintre două sau mai multe drepturi sau interese urmează a fi soluționat prin compararea sau punerea pe cântar a intereselor în conflict. Drepturile omului pot fi limitate în cazul în care există un conflict între drepturile a două sau mai multe persoane. Dar limitarea respectivă trebuie să fie prevăzută de lege, să aibă un scop legitim și să fie necesară într-o societate democratică.

În cazul în care apare un conflict între persoane, acesta poate fi soluționat prin înțelegerea dintre acestea de către administrația instituției care a emis actul în cauză, cu ajutorul Avocatului Poporului sau prin intermediul instanței de judecată.

34. Care sunt tratatele încheiate în cadrul ONU la care Republica Moldova este parte?

În cazul în care există neconcordanțe între pactele și tratatele internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, se aplică prevederile tratatelor internaționale.

În cadrul ONU, Republica Moldova este parte la:

- Declarația universală a drepturilor omului, adoptată la data de 10 decembrie 1948, în vigoare pentru Rep. Moldova din 28 iulie 1990;
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16 decembrie 1966, în vigoare pentru Rep. Moldova din 26 aprilie 1993;
- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat la 16 decembrie 1966, în vigoare pentru Rep. Moldova din 26 aprilie 1993;
- Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată la 21 decembrie 1965, în vigoare pentru Rep. Moldova din 25 februarie 1993;
- Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată la 18 decembrie 1979, în vigoare pentru Rep. Moldova din 31 iulie 1994;
- Convenția împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată la 10 decembrie 1984, în vigoare pentru Rep. Moldova din 28 decembrie 1995;

- Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989, în vigoare pentru Rep. Moldova din 25 februarie 1993;
- Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, adoptată la 13 decembrie 2006, ratificată de Rep. Moldova la 9 iulie 2010.

35. Care sunt tratatele încheiate în cadrul Consiliului Europei la care Republica Moldova este parte?

Republica Moldova a ratificat următoarele tratate încheiate în cadrul Consiliului Europei:

- Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la 4 noiembrie 1950, în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997;
- Carta socială europeană revizuită, adoptată la 3 mai 1996, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 ianuarie 2002;
- Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante din 26 noiembrie 1987, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998;
- Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, adoptată la 1 februarie 1995, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998;
- Carta europeană pentru autoadministrarea locală din 15 octombrie 1985, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998;
- Convenția cu privire la lupta contra traficului de ființe umane din 16 mai 2005, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 2008.

36. Ce mecanisme de apărare a drepturilor omului există?

În cazul în care o persoană consideră că i-a fost încălcat un drept, aceasta are posibilitatea să fie repusă în drepturile sale. Pentru aceasta persoana trebuie să utilizeze metodele legale de apărare a dreptului sau drepturilor încălcate, apelând, după caz, la:

- poliție (902);
- avocat;
- organizații nonguvernamentale;
- Avocatul Poporului (Ombudsmanul);
- instanță de judecată;
- CEDO.

37. Ce reprezintă CEDO?

CEDO – Curtea Europeană pentru Drepturile Omului – este o instituție creată pentru sistematizarea plângerilor în materia drepturilor omului provenite din statele membre ale Consiliului Europei. Dacă statul nu asigură căile necesare de a remedia problemele în țară, atunci locuitorii au posibilitatea de a se adresa la CEDO, pentru că misiunea Curții este să vegheze la respectarea prevederilor Convenției Europene a Drepturilor Omului și a Protocoloalelor adiționale.

38. Care sunt criteriile de admisibilitate a unei cereri la CEDO?

Cererile nu pot fi luate în considerație decât dacă îndeplinesc criteriile de admisibilitate, și anume:

- să fie făcută de către o persoană îndreptățită;
- să privească o problemă rezultând din aplicarea Convenției;
- să privească o perioadă în care statul era legat prin Convenție;
- să se afle sub jurisdicția pe care o acoperă Convenția;
- să fie făcută după epuizarea căilor interne de recurs;
- să fi fost invocate în fața instanțelor interne drepturile și libertățile garantate de Convenție;
- să fie înaintată în termen de șase luni de la data epuizării ultimului recurs intern.

39. Cine poate reprezenta victimele?

Cererile pot fi făcute personal sau printr-un reprezentat. Atunci când victima este lipsită de discernământ, Curtea va accepta spre examinare cererile făcute de reprezentanții autorizați în numele ei, dar va cere confirmarea împuternicirii reprezentanților de a acționa astfel.

40. Ce înseamnă participarea la procesul decizional?

Procesul decizional se referă la procedura de elaborare și de adoptare a deciziilor de către autoritățile publice. Participarea cetățenilor la guvernare este o caracteristică esențială a unei democrații, unde cetățeanul este un participant activ și partener al autorităților publice.

Participarea se manifestă prin implicarea în procesul de luare a deciziilor de diferite tipuri și niveluri, pentru a îmbunătăți calitatea acestora. La fel, prin aderarea la partide politice și promovarea scopurilor acestora, prin organizarea acțiunilor de interes public sau local, prin aderarea sau crearea de organizații formale sau neformale de promovare a anumitor drepturi, prin participarea la viața comunității.

41. De ce este important să ne implicăm în luarea deciziilor?

Prin participarea la procesul decizional cetățenii își reiterează dreptul de a participa la guvernarea țării, precum și își demonstrează responsabilitatea față de comunitatea/societatea în care locuiesc.

Participarea la procesul decizional dă posibilitate persoanelor la care se referă și/sau care sunt interesate de a-și apăra interesele sau cerințele în timpul elaborării planurilor, programelor, politicilor sau actelor legislative. Astfel, aceștia pot contribui la îmbunătățirea calității deciziei și la sporirea gradului de răspundere.

42. Cum are loc participarea cetățenilor la procesul decizional?

În primul rând, cetățenii urmează a fi informați despre deciziile ce urmează a fi adoptate. Doar cetățenii informați pot fi implicați în procesul decizional. Informarea cetățenilor este condiția de bază pentru implicarea lor ulterioară și prima etapă de implicare a cetățenilor.

Autoritatea publică face publică, în mod obligatoriu, informația despre inițierea procesului de adoptare a unei decizii, după care demarează o procedură de consultare publică, în cadrul căreia

inclusiv cetățenii pot veni cu opinii și recomandări. Cetățenii pot participa atât la elaborarea deciziilor, cât și la ședințele în cadrul cărora sunt examinate și adoptate aceste decizii.

43. Care sunt etapele procesului decizional?

Legea nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional prevede următoarele etape ale procesului decizional:

- informarea publicului referitor la inițierea elaborării deciziei;
- punerea la dispoziția părților interesate a proiectului de decizie și a materialelor aferente acestuia;
- consultarea cetățenilor, asociațiilor constituite în corespundere cu legea, altor părți interesate;
- examinarea recomandărilor cetățenilor, asociațiilor constituite în corespundere cu legea, altor părți interesate în procesul de elaborare a proiectelor de decizii;
- informarea publicului referitor la deciziile adoptate.

44. Ce trebuie să conțină anunțul referitor la inițierea elaborării deciziei?

Anunțul referitor la inițierea elaborării deciziei va conține, în mod obligatoriu:

- argumentarea necesității de a adopta decizia;
- termenul-limită, locul și modalitatea în care părțile interesate pot prezenta sau expedia recomandări;
- datele de contact ale persoanelor responsabile de recepționarea și examinarea recomandărilor.

45. Ce urmează după consultarea publicului?

Autoritatea publică care a inițiat consultarea publică privind un proiect de decizie înregistrează toate recomandările cetățenilor și părților interesate parvenite pe parcursul desfășurării consultării publice a proiectului de decizie și le include în sinteza recomandărilor. Aceasta este întocmită sub forma unui tabel și include recomandarea, autorul și poziția autorității publice privind acceptarea sau respingerea recomandării.

Sinteza recomandărilor parvenite se va plasa pe pagina web oficială a autorității publice, se va afișa la sediul acesteia într-un spațiu accesibil publicului și/sau se va difuza în mass-media centrală sau locală, după caz. În cazul unei decizii de respingere a recomandărilor, aceasta se argumentează temeinic.

46. Cum sunt informați cetățenii despre deciziile adoptate?

Autoritățile publice vor asigura accesul la deciziile adoptate prin publicarea acestora în modul stabilit de lege, prin plasarea pe pagina web oficială, prin afișare la sediul lor într-un spațiu accesibil publicului și/sau prin difuzare în mass-media centrală sau locală, după caz, precum și prin alte modalități stabilite de lege.

Actele normative sunt publicate în mod obligatoriu în Monitorul Oficial al Republicii Moldova pentru a avea forță juridică.

47. Cum are loc participarea la guvernare la nivel central?

Participarea directă a cetățenilor la nivel central este rară, dar nu este exclusă. Grupurile formalizate și informale sunt încurajate să participe în procesul de luare a deciziilor de către Guvern. Cel mai des însă la procesul decizional al autorităților centrale participă organizații specializate sau grupuri de persoane interesate de un anumit subiect.

Pentru a facilita participarea cetățenilor interesați la procesul de elaborare, implementare, monitorizare, evaluare și actualizare a documentelor de planificare strategică, Guvernul a creat Consiliul Național pentru Participare. Astfel, orice cetățean sau organizație a societății civile poate trimite sugestii sau comentarii referitoare la inițiative și documente de politici ale statului. Oricine poate intra pe pagina www.particip.gov.md și se poate implica în procesul de luare a deciziilor (poate trimite comentarii, solicitări de a fi informat despre un act concret sau adresa întrebări).

48. Cum are loc participarea la guvernare la nivel local?

Autoritățile publice locale pot să elaboreze și să aprobe regulile interne proprii de organizare a procedurilor de asigurare a transparenței în procesul de elaborare și adoptare a deciziilor după modelul celor centrale. Cetățenii pot participa la procesul de luare a deciziilor prin transmiterea sugestiilor și recomandărilor, cât și prin participarea la ședințele consiliului local (sătesc, comunal, orașenesc, municipal).

Pentru a implica publicul în elaborarea deciziei, autoritatea publică locală poate utiliza una sau câteva din procedurile de consultare. Specific este dreptul primarului de a propune consiliului local consultarea populației prin referendum în problemele locale de interes deosebit. În cazul raionului, președintele raionului propune consiliului raional să consulte, prin referendum, populația în problemele locale de interes deosebit și, în temeiul deciziei consiliului, ia măsuri în vederea organizării referendumului.

49. Ce este dreptul la informație?

Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit. Accesul la informație este un drept al cetățeanului, dar și o obligație a autorităților publice de a asigura informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională. Mijloacele de informare publică, de stat sau private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice. Mijloacele de informare publică nu sunt supuse cenzurii.

50. Cine sunt furnizorii de informații?

Furnizorii de informații sunt: a) autoritățile publice centrale și locale – autoritățile administrației de stat, prevăzute în Constituția Republicii Moldova și anume: Parlamentul, Președintele Republicii Moldova, Guvernul, administrația publică, autoritatea judecătorească; b) instituțiile publice centrale și locale – organizațiile fondate de către stat în persoana autorităților publice și finanțate de la bugetul de stat, care au ca scop efectuarea atribuțiilor de administrare, social-culturale și altor atribuții cu caracter necomercial; c) persoanele fizice și juridice care, în baza legii sau a contractului cu autoritatea publică ori instituția publică, sunt abilitate cu gestionarea unor servicii publice și culeg, selectează, posedă, păstrează, dispun de informații oficiale.

51. La ce tipuri de informație se referă dreptul de acces la informație?

Dreptul de acces la informație nu se referă la toate tipurile de informație, ci la informația de interes public și/sau informațiile oficiale. Cetățeanul are dreptul la informația pe care o autoritate publică o deține despre sine, cât și la informația care nu se referă în mod direct la cetățean, dar care i-ar putea afecta bunăstarea ca membru al societății și/sau i-ar putea fi de folos în exercitarea drepturilor sale.

52. Ce reprezintă informațiile oficiale?

Informațiile oficială reprezintă toate informațiile aflate în posesia și la dispoziția furnizorilor de informații, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept.

53. De ce este important de realizat dreptul de acces la informație?

Accesul la informație duce la îmbunătățirea calității actului decizional și, respectiv, a politicilor statului. Atunci când cetățeanul în permanență întreabă de ce și pentru ce sunt cheltuiți banii publici, instituțiile statului se vor asigura pe viitor să adopte politici și decizii în favoarea cetățenilor.

Accesul la informație contribuie la îmbunătățirea mediului de viață și a sănătății populației. La fel, accesul la informația corectă despre efectul diferitor produse asupra sănătății cetățenilor îi va ajuta să ia decizii corecte cu privire la modul de alimentare. Accesul corect la informația despre modul de transmitere a unor boli și efectul acestora asupra organismului uman îi va ajuta pe oameni să adopte comportamentul corect etc.

54. Care informații oficiale nu pot fi divulgate?

Accesul la informații oficiale poate fi supus unor restricții reglementate prin lege organică pentru motive specifice, ce corespund principiilor dreptului internațional, și anume, respectarea drepturilor și reputației altei persoane și protecția securității naționale, a ordinii publice, ocrotirea sănătății sau protecția moralei societății.

Legea privind accesul la informație reglementează un șir de informații la care accesul este interzis sau care au un caracter limitat, și anume:

- informațiile ce constituie secret de stat;
- informațiilor confidențiale din domeniul afacerilor;
- informațiilor cu caracter personal;
- informațiilor ce țin de activitatea operativă și de urmărire penală a organelor de resort
- informațiilor ce reflectă rezultatele finale sau intermediare ale unor investigații științifice și tehnice etc.

55. Ce este secretul de stat?

Secretul de stat este o categorie de informații protejate de stat în domeniul apărării naționale, economiei, științei și tehnicii, relațiilor externe, securității statului, asigurării ordinii de drept și activității autorităților publice, a căror divulgare neautorizată sau pierdere este de natură să aducă atingere intereselor și/sau securității Republicii Moldova.

56. Ce reprezintă informațiile confidențiale din domeniul afacerilor?

Informațiile confidențiale din domeniul afacerilor sunt informații care sunt prezentate instituțiilor publice cu titlu de confidențialitate, reglementate de legislația privind secretul comercial și care țin de producție, tehnologie, administrare, finanțe, de altă activitate a vieții economice, a căror divulgare (transmitere, scurgere) poate atinge interesele întreprinzătorilor.

57. Ce reprezintă informațiile cu caracter personal?

Informațiile cu caracter personal reprezintă informațiile cu referire la o persoană fizică identificată sau identificabilă (subiect al datelor cu caracter personal), a căror divulgare este considerată drept o imixtiune în viața privată a persoanei, protejată de legislația privind protecția datelor cu caracter personal. Persoana identificabilă este persoana care poate fi identificată, direct sau indirect, prin referire la un număr de identificare sau la unul ori mai multe elemente specifice identității sale fizice, fiziologice, psihice, economice, culturale sau sociale.

58. Care este procedura de obținere a informațiilor oficiale?

Cetățenii pot depune solicitări de furnizare a informației la autoritățile/instituțiile publice centrale și locale sau la persoane fizice și juridice care sunt abilitate cu gestionarea unor servicii publice și care colectează, selectează, posedă, păstrează și dispun de informații oficiale, inclusiv de informații cu caracter personal.

Pentru facilitarea accesului la informație, orice furnizor de informații este obligat să facă publice sau să informeze direct solicitanții de informație despre: descrierea structurii instituției și adresa acesteia; descrierea funcțiilor, direcțiilor și formelor de activitate ale instituției; descrierea subdiviziunilor cu competențele lor, a programului de lucru al acestora, documentelor oficiale etc. Dacă informația care vă interesează lipsește, puteți solicita furnizorilor de informații, personal sau prin reprezentanții dvs., orice informații care se află în posesia acestora.

59. Cum depunem o cerere privind accesul la informație?

Cererea poate fi depusă în scris sau formulată verbal. Cererea poate fi înaintată verbal în cazurile în care este posibil răspunsul pozitiv, cu satisfacerea imediată a cererii de furnizare a informației. În cazul în care furnizorul intenționează să refuze accesul la informația solicitată, el va informa solicitantul despre aceasta și despre posibilitatea depunerii unei cereri scrise.

Solicitantul de informație nu este obligat să-și motiveze cererea. În cazul cererii scrise, aceasta trebuie să conțină:

- detalii suficiente și concludente pentru identificarea informației solicitate (a unei părți sau a unor părți ale acesteia);
- modalitatea acceptabilă de primire a informației solicitate;
- date de identificare ale solicitantului – la dorința solicitantului, cu excepția cazurilor de solicitare a informației cu caracter personal.

60. Ce fel de informații solicităm?

Autoritatea publică este obligată să furnizeze informația pe care o deține. Elaborarea și furnizarea unor informații analitice, de sinteză sau inedite pot fi efectuate în baza unui contract între solicitant și furnizorul de informații, contra unei plăți negociabile, dacă furnizorul va fi disponibil și în drept să realizeze o asemenea ofertă.

61. Care este modalitatea de răspuns la solicitarea depusă?

Solicitantul de informație poate primi răspunsul la solicitarea sa în una din următoarele forme:

- audierea informației pasibile de o expunere verbală;
- examinarea documentului (unor părți ale acestuia) la sediul instituției;
- eliberarea copiei de pe documentul, informația solicitată (de pe unele părți ale acestora);
- eliberarea copiei traducerii documentului, informației (unor părți ale acestora) într-o altă limbă decât cea a originalului, pentru o plată suplimentară;
- expedierea prin poștă (inclusiv poșta electronică) a copiei de pe document, informației (de pe unele părți ale acestora), copiei de pe traducerea documentului, informației într-o altă limbă, la cererea solicitantului, pentru o plată corespunzătoare;
- extrasele din registre, documente, informații (unele părți ale acestora), în conformitate cu cererea solicitantului, pot fi puse la dispoziția persoanei date, într-o formă rezonabilă și acceptabilă pentru aceasta, spre a fi: examinate la sediul instituției; dactilografiate, fotocopiate sau copiate într-o altă modalitate ce ar asigura integritatea originalului; înscrise pe un suport electronic, imprimate pe casete video, audio, alt suport rezultat din progresul tehnic.

62. În ce limbă sunt puse la dispoziție informațiile solicitate?

Informațiile, documentele, solicitate în conformitate cu dispozițiile egale, sunt puse la dispoziția solicitanților în limba de stat sau în limba în care au fost elaborate. În cazul în care informațiile, documentele au fost elaborate într-o altă limbă decât cea de stat, furnizorul de informații este

obligat să prezinte, la cererea solicitantului, o copie a traducerii autentice a informației, documentului în limba de stat.

63. Care este termenul de furnizare a informației solicitate?

Informațiile, documentele solicitate sunt puse la dispoziția solicitantului din momentul în care sunt disponibile pentru a fi furnizate, dar nu mai târziu de 15 zile lucrătoare de la data înregistrării cererii de acces la informație. Acest termen poate fi prelungit cu 5 zile lucrătoare de către conducătorul instituției publice dacă volumul este mare sau dacă sunt necesare consultații suplimentare pentru a satisface cererea.

Autorul cererii trebuie informat despre orice prelungire a termenului de furnizare a informației și despre motivele acesteia cu 5 zile înainte de expirarea termenului inițial.

Cererea de furnizare a informației poate fi readresată altui furnizor, cu informarea obligatorie a solicitantului în decurs de 3 zile lucrătoare de la momentul primirii cererii și cu acordul solicitantului, în următoarele cazuri: informația solicitată nu se află în posesia furnizorului sesizat; informația solicitată deținută de alt furnizor ar satisface mai deplin interesul față de informație al solicitantului.

64. Sunt percepute plăți pentru furnizarea informației solicitate?

Pentru furnizarea informațiilor oficiale pot fi percepute plăți, cuantumul cărora nu va depăși valoarea cheltuielilor suportate de către furnizor pentru efectuarea copiilor, expedierea lor solicitantului și/sau pentru traducerea, la cererea solicitantului, a informației, documentului. Plățile pentru furnizarea informațiilor analitice, de sinteză sau inedite, executate la comanda solicitantului, se vor stabili conform contractului dintre solicitant și furnizorul de informații. Plățile pentru informația furnizată sunt vărsate în bugetul de stat.

Nu sunt percepute plăți pentru informațiile oficiale care: a) ating nemijlocit drepturile și libertățile solicitantului; b) sunt expuse oral; c) sunt solicitate pentru a fi studiate la sediul instituției; d) prin faptul că au fost furnizate, contribuie la sporirea gradului de transparență a activității instituției publice și corespund intereselor societății.

În cazurile în care informația pusă la dispoziția solicitantului conține inexactități sau date incomplete, instituția publică este obligată să efectueze rectificările și completările corespunzătoare gratuit, cu excepția cazurilor în care completarea informației implică eforturi și cheltuieli considerabile care n-au fost prevăzute și taxate la eliberarea primară a informațiilor.

65. Cum are loc refuzul de a furniza informația solicitată?

Refuzul de a furniza o informație, un document oficial trebuie făcut în scris, indicându-se data întocmirii refuzului, numele persoanei responsabile, motivul refuzului, făcându-se în mod obligatoriu trimitere la actul normativ (titlul, numărul, data adoptării, sursa publicației oficiale), pe care se bazează refuzul, precum și procedura de recurs a refuzului, inclusiv termenul de prescripție. Furnizorii de informații nu pot fi obligați să prezinte probe ale inexistenței informațiilor nedocumentate.

66. Cum ne apărăm dreptul la informație?

Persoana care se consideră lezată într-un drept sau interes legitim poate ataca orice acțiune sau inacțiune a persoanei responsabile pentru primirea și examinarea cererilor de acces la informații, dar în special cu privire la:

- refuzul neîntemeiat de a primi și a înregistra cererea;
- refuzul de a asigura accesul liber și necondiționat la registrele publice aflate la dispoziția furnizorului de informații;
- încălcarea termenelor și a procedurii de soluționare a cererii de acces la informație;
- neprezentarea sau prezentarea necorespunzătoare a informațiilor solicitate;
- refuzul neîntemeiat de a prezenta informațiile solicitate;
- atribuirea neîntemeiată a informației la categoria informațiilor care conțin secrete de stat, secrete comerciale sau la categoria informațiilor confidențiale;
- secretizarea neîntemeiată a unor informații;
- stabilirea plății și mărimii acesteia pentru informațiile furnizate;
- cauzarea unor prejudicii materiale și/sau morale prin acțiunile ilegale ale furnizorului de informații.

67. Cum ne apărăm dreptul la informație pe cale extrajudiciară?

Persoana poate contesta acțiunile sau inacțiunea furnizorului de informații la conducerea acestuia și/sau la organul ierarhic superior al furnizorului în termen de 30 de zile de la data când a aflat sau trebuia să afle despre încălcare. Conducerea furnizorului de informații și/sau organul ierarhic superior al acestuia va examina contestările solicitanților de informații în decurs de 5 zile lucrătoare și va informa în mod obligatoriu petiționarul despre rezultatele examinării în decurs de 3 zile lucrătoare.

Persoana, de asemenea, se poate adresa pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime avocatului parlamentar.

68. Cum ne apărăm dreptul la informație pe cale judiciară?

În cazul în care persoana care consideră că drepturile sau interesele legitime în ceea ce privește accesul la informație i-au fost lezate, precum și în cazul în care nu este satisfăcută de soluția dată de către conducerea furnizorului de informații sau de către organul ierarhic superior al acestuia, ea poate ataca acțiunile sau inacțiunile furnizorului de informații direct în instanța de contencios administrativ competentă.

Sesizările, prin care sunt atacate acțiunile sau inacțiunile organizațiilor care nu au organele lor superioare, sunt adresate direct instanței de contencios administrativ competente.

Termenul de sesizare a instanței de judecată este de o lună de la data primirii răspunsului de la furnizorul de informații sau, în cazul în care nu a primit răspuns, de la data când trebuia să-l primească. Dacă solicitantul de informații a atacat anterior acțiunile furnizorului de informații pe cale extrajudiciară, termenul de o lună curge de la data comunicării răspunsului conducerii furnizorului de informații și/sau organului ierarhic superior al acestuia sau, în cazul în care nu a primit răspuns, de la data când trebuia să-l primească.

69. Ce sunt alegerile?

În cazul în care nu se face vreo specificare, alegerile pot însemna alegerile în Parlament, pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, în autoritățile administrației publice locale, precum și referendumurile. Aceeași noțiune vizează acțiunile cetățenilor, partidelor și altor organizații social-politice, blocurile electorale, organele electorale și altor organe de stat, orientate spre întocmirea precum și alte acțiuni electorale întreprinse în conformitate cu legislația în vigoare.

70. Ce este referendumul?

Referendumul este un scrutin prin care poporul își exprimă opțiunea în cele mai importante probleme ale statului și societății în ansamblu, având drept scop soluționarea acestora, precum și consultare a cetățenilor în probleme locale de interes deosebit.

71. Ce reprezintă circumscripția electorală?

Circumscripția electorală este o unitate electorală administrativă în care organizează și se desfășoară alegerile și referendumurile.

72. Ce reprezintă agitația electorală?

Agitația electorală reprezintă acțiunile de pregătire și difuzare a informației, care au scopul de a-i determina pe alegători să voteze pentru unii sau pentru alți concurenți electorali.

73. Ce este declarația de ședere?

Declarația de ședere reprezintă o procedură prin care cetățeanul cu drept de vot declară locul aflării sale în ziua alegerilor.

74. De ce este importantă participarea la alegeri?

Alegerile reprezintă o oportunitate pentru cetățeni de a da o notă aleșilor, votându-i pe cei care răspund cel mai bine necesităților lor. Alegerile sunt o posibilitate unică prin care cetățenii iau decizia și determină cine va governa țara pentru o perioadă anume. De aceea participarea tuturor cetățenilor la alegeri este foarte importantă.

Dacă cetățenii nu participă la alegeri, un mesaj eronat se transmite celor aleși, și anume că cetățenii nu sunt interesați să ia decizii, respectiv, autoritățile publice alese pot ulterior ignora voința cetățenilor cu ușurință. Cu timpul, aceasta poate avea consecințe grave, inclusiv abuzul puterii de stat.

75. Cine are dreptul de a alege?

Dreptul de a alege îl au cetățenii Republicii Moldova care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani, cu excepția celor privați de acest drept în modul stabilit de lege.

76. Cine nu are dreptul de a alege?

Nu au dreptul de a alege următoarele categorii de persoane:

- persoanele recunoscute incapabile prin hotărâre definitivă a instanței de judecată (despre existența unor astfel de cazuri, Ministerul Justiției informează primarul, iar după implementarea Registrului de stat al alegătorilor – Comisia Electorală Centrală);
- persoanele care au fost lipsite de dreptul de vot prin hotărâre judecătorească definitivă.

77. Care sunt principiile participării la alegeri?

În toate statele democratice sau în curs de dezvoltare a democrației sunt recunoscute câteva principii pe marginea participării la alegeri. Astfel, cetățenii participă la alegeri prin vot:

- universal;
- egal;
- direct;
- secret;
- liber exprimat.

78. Ce tipuri de alegeri există?

În funcție de cine este ales sau ce subiect este pus spre discuție, avem următoarele tipuri de alegeri:

- alegeri locale generale (alegerea consiliilor raionale și municipale, orașenești și sătești, precum și la alegerea primarilor);
- alegeri parlamentare (alegerea parlamentului);
- alegeri prezidențiale (alegerea președintelui țării);
- referendum (republican și local).

În funcție de timpul alegerilor, avem următoarele:

- alegeri generale (orice tip de alegeri care au loc într-o singură zi, de duminică sau în oricare altă zi indicată în actul de stabilire a alegerilor, pe întreg teritoriul țării);
- alegeri anticipate (alegerea organului electiv în cazul încetării înainte de termen a mandatului sau dizolvării acestuia ori în cazul reorganizării administrativ-teritoriale).

79. Ce reprezintă o lista electorală?

Lista electorală este o listă ce cuprinde toți cetățenii cu drept de vot care domiciliază sau își au reședința în raza unei secții de votare. În cazul în care o persoană nu a fost înscrisă în lista electorală principală, organul electoral întocmește o listă electorală suplimentară în care se înscriu persoanele care nu au fost înscrise în listele electorale principale.

80. Care este procedura de votare?

Fiecare alegător votează personal. Votarea în locul altor persoane nu se admite. Procedura de votare este următoarea:

- biroul electoral al secției de votare înmânează alegătorului buletinul de vot, conform listei electorale, numai la prezentarea actului de identitate;
- la primirea buletinului, alegătorul semnează în lista electorală în dreptul numelui și i se aplică în fișa de însoțire a buletinului de identitate sau în actul în a cărui bază votează ștampila cu mențiunea care confirmă votarea în ziua respectivă;
- buletinul de vot se completează de către alegător numai în cabina pentru vot secret. Alegătorul care nu este în stare să completeze de sine stătător buletinul are dreptul să invite în cabină o altă persoană, cu excepția membrilor biroului secției de votare, reprezentanții concurenților electorali și ai persoanelor autorizate să asiste la operațiunile electorale. Aceste cazuri vor fi consemnate aparte în raportul biroului electoral al secției de votare;
- alegătorul aplică ștampila cu inscripția „Votat” în interiorul cercului unui singur patruleter din buletinul de vot;
- alegătorul pliază buletinul de vot și îl introduce în urna de vot.

81. Ce acte de identitate trebuie să prezinte alegătorul pentru a vota?

Pentru a vota, alegătorul trebuie să prezinte unul din următoarele acte de identitate:

- buletinul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova, cu fișa de însoțire care confirmă domiciliul sau reședința alegătorului pe teritoriul secției de votare;
- buletinul de identitate provizoriu cu mențiunile privind cetățenia Republicii Moldova, domiciliul titularului;
- pașaportul pentru intrare-ieșire din țară, livretul de marinar, în cazul alegerilor parlamentare, prezidențiale și referendumului republican, în secțiile de votare constituite peste hotarele Republicii Moldova; sau
- legitimația de serviciu pentru militarii în termen, livretul eliberat de Centrul Serviciului Civil pentru persoanele care satisfac serviciul civil (de alternativă).

82. Cum are loc votarea?

Votarea se efectuează în ziua alegerilor între orele 07.00 și 21.00. Biroul electoral al secției de votare aduce la cunoștință publicului timpul și locul votării cel târziu cu 10 zile înainte de ziua alegerilor. Biroul electoral decide asupra prelungirii, cu cel mult 2 ore, a termenului votării, pentru a le permite alegătorilor, care stau la rând la secția de votare respectivă, să-și realizeze drepturile, informând despre prelungire Consiliul electoral de circumscripție și Comisia Electorală Centrală.

83. Cum se efectuează organizarea votării?

Votarea se efectuează în locuri special amenajate cu mese la care se eliberează buletinele de vot, cu cabine sau camere pentru vot secret și cu urne de vot. Urnele se instalează în așa fel încât alegătorul, pentru a se apropia de ele, să traverseze neapărat cabina sau camera pentru vot secret.

Localul secției de votare trebuie să fie dotat cu un număr suficient de cabine sau camere pentru a evita aglomerația.

84. Cum se efectuează votarea?

Fiecare alegător votează personal. Votarea în locul altor persoane nu se admite. Biroul electoral al secției de votare înmânează alegătorului buletinul de vot, conform listei electorale, numai la prezentarea actului de identitate. La primirea buletinului, alegătorul semnează în lista electorală în dreptul numelui și i se aplică în fișa de însoțire a buletinului de identitate sau în actul în a cărui bază votează ștampila cu mențiunea care confirmă votarea în ziua respectivă.

85. Ce sunt contestațiile alegătorilor?

Alegătorii pot contesta acțiunile/inacțiunile și hotărârile consiliilor și birourilor electorale și acțiunile/inacțiunile concurenților electorali. Până a depune cererea în instanța de judecată, alegătorul trebuie să depună o contestare prealabilă la organul electoral ierarhic superior organului al cărui act se contestă, cu excepția contestațiilor ce se referă la exercitarea dreptului la vot sau la administrarea alegerilor depuse la biroul electoral în ziua alegerilor (care se depun direct în instanța de judecată). Dacă nu este de acord cu hotărârea acestui organ, alegătorul o poate ataca în instanța de judecată.

86. Unde pot fi depuse contestațiile?

Pot fi depuse următoarele contestații:

- contestațiile privind organizarea și desfășurarea alegerilor se examinează de către organele electorale, respectându-se ierarhia acestora. Procedura detaliată de examinare a contestațiilor în perioada electorală se aprobă prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale;
- contestațiile ce se referă la exercitarea dreptului la vot sau la administrarea alegerilor sunt depuse la biroul electoral în ziua alegerilor;
- contestațiile privind reflectarea campaniei electorale de către radio-difuzorii aflați sub jurisdicția Rep. Moldova se examinează de către Consiliul Coordonator al Audiovizualului, în conformitate cu prevederile Codului audiovizualului;
- contestațiile ce vizează mijloacele de informare în masă scrise se examinează de către instanța de judecată;
- contestațiile privind finanțarea campaniilor electorale se adresează Comisiei Electorale Centrale, în cazul partidelor politice, blocurilor electorale și candidaților independenți în alegerile parlamentare și prezidențiale, sau consiliilor electorale de circumscripție, în cazul candidaților independenți în alegerile locale;
- în cazul alegerilor locale, hotărârile consiliilor electorale asupra contestațiilor ce vizează acțiunile/inacțiunile concurenților electorali pot fi atacate în instanța de judecată în a cărei rază teritorială se află consiliul respectiv;
- deciziile organelor electorale și ale Consiliului Coordonator al Audiovizualului asupra contestațiilor pot fi atacate în instanța de judecată;

- contestațiile privind acțiunile și hotărârile Comisiei Electorale Centrale se depun la Curtea de Apel Chișinău.

87. Ce trebuie să conțină contestația?

Contestația va conține descrierea faptelor invocate că presupuse încălcări, probele, temeiul legal, cerințele contestatarului, semnătura și datele de identitate ale persoanei care o depune. În cazul contestațiilor privind hotărârile organelor electorale, ultimele trebuie să dovedească că nu este corectă contestația (lor le revine sarcina probării legalității hotărârii atacate, iar lipsa argumentelor urmează a fi interpretată în favoarea persoanei care a depus contestația).

88. Care este termenul de depunere a contestației?

Acțiunile/inacțiunile și hotărârile organelor electorale, precum și acțiunile/inacțiunile concurenților electorali pot fi contestate la organul electoral în termen de 3 zile calendaristice de la data săvârșirii acțiunii/identificării inacțiunii sau adoptării hotărârii. Termenul de depunere a contestației se calculează începând cu ziua următoare zilei în care a fost săvârșită acțiunea, a fost identificată inacțiunea sau a fost adoptată hotărârea. Contestațiile ce se referă la exercitarea dreptului la vot sau la administrarea alegerilor sunt depuse la biroul electoral în ziua alegerilor.

89. Care este termenul de examinare a contestațiilor?

Contestațiile privind acțiunile și hotărârile Comisiei Electorale Centrale în perioada electorală se examinează în termen de 5 zile calendaristice de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor.

Contestațiile privind acțiunile și hotărârile consiliilor electorale de circumscripție și ale birourilor secțiilor de votare se examinează în termen de 3 zile calendaristice de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor.

Contestațiile privind acțiunile/inacțiunile concurenților electorali se examinează în termen de 5 zile calendaristice de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor.

Contestațiile depuse la instanțele de judecată în ziua alegerilor se examinează în aceeași zi, iar contestațiile împotriva hotărârii organului electoral cu privire la totalizarea rezultatelor alegerilor și atribuirea mandatelor se examinează de către instanța de judecată concomitent cu confirmarea legalității și validarea mandatelor.

90. Ce este societatea civilă?

Societatea civilă se referă la orice formă de participare a cetățenilor – în mod individual sau asociat – în viața publică. Termenul se referă la un ansamblu de organizații neguvernamentale și nonprofit care au o prezență în viața publică, exprimând interesele și valorile membrilor săi și ale altor persoane, formate în baza considerațiilor etice, culturale, politice, științifice, religioase sau filantropice. Organizațiile societății civile, respectiv, se referă la un set variat de organizații: grupuri comunitare, organizații-bază, organizații bazate pe credință, asociații profesionale și fundații.

91. Ce interese reprezintă societatea civilă?

Organizațiile sau asociațiile pot reprezenta interesele unui anumit grup de persoane, spre exemplu, o asociație a elevilor dintr-o anumită școală. La fel, pot promova anumite drepturi sau valori democratice, spre exemplu, o asociație obștească care promovează implementarea standardelor internaționale cu privire la drepturile omului în Republica Moldova.

92. Pentru ce este necesară societatea civilă?

Societatea civilă este importantă într-un stat democratic pentru a asigura protejarea interesului public în deciziile politice și economice, care deseori sunt influențate de interesele promovate de unii politicieni sau oameni de afaceri. Societatea civilă astfel este un element esențial în societățile democratice, asigurând o contrabalantă puterii de stat.

Societatea civilă are de asemenea menirea de a contribui la îmbunătățirea calității actului de guvernare și, respectiv, la îmbunătățirea calității vieții cetățenilor. Aceasta poate contribui la actul de guvernare și prin oferirea expertizei instituțiilor de stat pe care acestea nu o au, cât și prin criticarea deciziilor incorecte. De-aseamenea, ea poate acoperi unele domenii pe care statul nu le acoperă, spre exemplu, oferirea de servicii pe care statul nu le oferă sau conlucrarea cu statul la oferirea unor servicii.

93. Ce reprezintă asociația obștească?

Asociația obștească este o organizație necomercială, independentă de autoritățile publice, constituită benevol de cel puțin două persoane fizice și/sau juridice (asociații obștești), asociate prin comunitate de interese în vederea realizării, în condițiile legii, a unor drepturi legitime.

Ca asociații obștești se consideră:

- asociațiile pacifiste;
- asociațiile de apărare și de promovare a drepturilor omului;
- asociațiile de femei, de veterani, de invalizi, de tineret și de copii; societățile științifice, tehnice, ecologice, cultural-educative, sportive; uniunile de creație; comunitățile național-culturale;
- alte asociații ale persoanelor fizice și/sau juridice (asociații obștești) legal constituite.

94. Pentru ce este creată o asociație obștească?

Asociațiile obștești sunt constituite pentru diferite scopuri, cum ar fi: realizarea și apărarea drepturilor și intereselor legitime; dezvoltarea activismului social și a spiritului de inițiativă al persoanelor; satisfacerea intereselor profesionale și de amatori în domeniul creației științifice, tehnice, artistice; ocrotirea sănătății populației; antrenarea acestora în activitatea filantropică; în practicarea sportului de masă și a culturii fizice; desfășurarea activității de culturalizare a populației; ocrotirea naturii, a monumentelor de istorie și cultură; educația patriotică și umanistică; extinderea contactelor internaționale; consolidarea păcii și prieteniei între popoare; desfășurarea altor activități neinterzise de legislație.

95. Cum se înființează o asociație obștească?

Pentru a înființa o asociație obștească sunt necesare următoarele:

- voința fondatorilor (cel puțin două persoane);
- consemnarea acestei voințe în actul de constituire a asociației obștești;
- înregistrarea asociației obștești.

Statutul asociației obștești se înregistrează de către Ministerul Justiției. Procedura de înregistrare și actele necesare pentru înregistrare pot fi găsite pe pagina web (www.justice.gov.md).

96. Ce reprezintă voluntariatul?

Voluntariatul reprezintă participarea benevolă la oferirea de servicii, cunoștințe și abilități sau la prestarea unor activități în domenii de utilitate publică, din proprie inițiativă, a persoanei denumită voluntar. Voluntariatul poate fi desfășurat în baza contractului de voluntariat sau în afara acestuia.

97. Cine poate fi voluntar?

Voluntar poate fi orice cetățean al Republicii Moldova, cetățean străin sau apatrid care în sprijinul solidarității civice se implică în activități de voluntariat organizate de persoane juridice de drept public sau de drept privat fără scop lucrativ.

98. Cine este beneficiarul voluntariatului?

Beneficiar al voluntariatului poate fi orice persoană fizică sau juridică în folosul căreia se desfășoară activitatea de voluntariat. Instituția gazdă poate fi identică sau diferită de beneficiarul voluntariatului.

99. Care sunt principiile de bază ale voluntariatului?

Voluntariatul se fundamentează pe următoarele principii:

- participarea ca voluntar, pe baza consimțământului liber exprimat;
- implicarea activă a voluntariatului în viața comunității;
- desfășurarea voluntariatului excluzând orice remunerare financiară sau materială din partea beneficiarului voluntariatului sau a instituției gazdă, cu excepția acoperirii cheltuielilor legate de realizarea activității;
- recrutarea voluntarilor pe baza egalității șanselor, fără niciun fel de discriminare;
- cunoașterea de către voluntar a drepturilor și obligațiilor sale.

100. Ce înseamnă domenii de utilitate publică?

Domenii de utilitate publică sunt domeniile: social și comunitar; de asistență și protecție socială; de protecție a drepturilor omului; de ocrotire a sănătății; cultural; artistic; de protecție a mediului; educațional; științific; umanitar; religios; filantropic; sportiv; de organizare a activității de voluntariat, precum și alte domenii de utilitate publică.